

Ontwerpen van glaskunst; een zoektocht naar het licht.

J. Caen, januari 2013

Ontwerpen 'in opdracht' is geen evidentie in de kunstwereld van vandaag. Kunstenaars verkiezen immers meestal om te werken vanuit hun eigen emoties en opvattingen. Vaak gaat het dan om passionele vervoering of diepe verontwaardiging. Anderen houden eraan om hun ideologische of filosofische gedachten vorm te geven. In opdracht werken zou deze individuele vrijheid voor velen te veel inperken en het vraagt inderdaad een andere kijk op waarden als persoonlijke vrijheid en emancipatie om zo te werken.

Reeds als student op de middelbare school volgde ik avond- en weekendklassen aan de Stedelijke Academie voor Schone Kunsten te Roeselare. Na de basisopleiding tekenen en schilderen volgde ik, onder meer, de opleiding 'Monumentale Kunsten'. De fascinatie voor deze richting is vooral gegroeid vanuit het besef dat kunst een dienende maatschappelijke rol te spelen heeft. In mijn opvatting was de 'allerindividueelste expressie van de allerindividueelste emotie' immers geen antwoord op de vragen vanuit de samenleving aan de beeldende kunstenaars. Anderzijds vormden de talrijke uitingen van het politiek correcte discours inzake 'kunst voor het volk' ook helemaal geen voorbeeld. Om die reden ben ik lang op zoek geweest naar de essentie van het maatschappelijke appèl aan onze beroepsgroep.

In de loop van mijn hogere studies 'Monumentale Kunsten' aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten te Antwerpen heb ik meer en meer ingezien dat het monumentale kunstwerk geen kwestie is van omvang of impact, maar in wezen steeds verwijst naar 'tijd'. Het kunstwerk dat zich integreert in het stedelijk weefsel, op een plein of in een gebouw, herinnert aan een welbepaald gebeuren of verwijst naar een welbepaald gegeven. Op die wijze heelt het 'monument' de wonden van het verleden of voorkomt het kwetsuren in de toekomst.

In de jaren na mijn studies aan de Antwerpse academie werd het mij steeds duidelijker dat het omgaan met de littekens van de tijd een kwestie is van ontcijferen van diepe menselijke noden en verlangens. Misschien gaat het zelfs over universele verzuchtingen... ? Een opdrachtgever, of het nu een kerkgemeenschap, een openbaar bestuur of een private klant is, spreekt volgens mij een 'tekort' uit bij het contacteren van een kunstenaar. Dit kan vrij expliciet door een heel heldere vraag naar een bepaald ontwerp, maar ook zeer verholen door een zoekende contactname. Bovendien zien weinig opdrachtgevers dat de plaats waar ze een kunstwerk wensen te zien ontstaan, vrijwel altijd ook reeds 'drager' is van betekenissen. Ik acht het daarom als mijn eerste opdracht om klant én plaats welwillend te

ontrafelen in functie van de initieel gestelde vraag. Achter de vraag en op de plaats zit immers de échte opdracht verborgen en als monumentaal kunstenaar heb ik de taak om dat bloot te leggen.

Deze 'archeologie' van plaats én opdrachtgever vergt altijd een zekere voorbereiding. Veelal is een plaatsbezoek van groot belang, zeker wanneer we te maken hebben met historische sites. De meest 'begenadigde plekken' (genius locii) zijn dikwijls de meest moeilijke plaatsen, omdat ze zwanger zijn van betekenissen en verwijzingen naar het verleden. Vrijwel steeds ontstaat een beeldende creatie dan in een resoluut eigentijdse vormgeving, in dialoog met de beeldtaal van het verleden. Ook opdrachtgevers met een sterk verhaal vormen veelal een grote uitdaging. Via hetgeen ze aanreiken in gesprekken en teksten, tekent er zich veelal een onuitgesproken verlangen af. Ook dit verlangen inlossen vertaalt zich wat mij betreft, in een beeldspraak van vandaag, die verleden en toekomst verbindt.

Na kennisname met de opdrachtgever en de aard van de opdracht ga ik in een eerste fase op zoek naar feitelijke documentatie. In sommige gevallen gaat het om teksten omtrent het onderwerp of de plaats, in andere gevallen gaat het om afbeeldingen van de plaats en de omgeving. Samen met de inhoud van de besprekingen en technische opmeting van de bestemmingsplek gaat dit alles in een projectmap.

Mijn creatief proces heeft mentale rust en ruimte nodig. Deze vind ik nog enkel terug in zuid-west Frankrijk waar het licht het werkgrijs van hier verdringt. Licht is immaterieel, maar tegelijk ook het meest wezenlijke van de glaskunst. Dat licht wens ik in elke nieuwe opdracht steeds meer te veredelen. Om het licht te zien in opdrachtgever en opdracht heb ik inspirerend licht nodig. Door lange wandelingen langs de kust, en een ander levensritme, creëer ik ruimte om mentaal en fysiek tot rust te komen.

Het meest eenvoudige teken dat we kunnen waarnemen is de horizon en soms is die zelfs onzichtbaar... . Op die dagen is kijken naar de oceaan als kijken in het oneindige. De 'archeologie' van plaats en opdrachtgever vindt een nieuwe dialoog. Dit keer tussen mezelf en de uitgepuurde omgeving van de kustlijn. Zo ontstaat er na verloop van enkele dagen of weken plaats voor nieuwe beelden. In die beelden poog ik de vraag van de klant en de werkplek te beantwoorden; probeer ik om licht te vangen en opnieuw uit te sturen; zoek ik datgene te realiseren wat opdrachtgever en plaats reeds lang in zich hielden. Meestal krijgen de ontwerpen eerst geheel vorm in mijn gedachten. Schetsen en foto's maken van mensen en landschappen kan helpen om mijn creatieve 'scherpte' op te drijven, maar eenmaal aan de ontwerptafel zal het beoogde kunstwerk meestal snel

ontstaan. Vreemd genoeg is de lijnvoering altijd het meest spontaan wanneer het ontwerp reeds het meest helder voor de geest staat. In vele gevallen heeft de klant een gevoel van herkenning bij het bekijken van het ontwerp. Er volgen dan ook zelden aanpassingen of hernemingen.

Doorheen een goede integratie in de leefwereld van de opdrachtgever en op de bestemmingsplek, probeer ik tijd en wereld te helen. In het Joodse mystieke denken geneest men de wereld door 'licht' te zien in allen en alles. Dit wordt uitgedrukt met de woorden "Tikkun olam" (in het Hebreeuws: תיקון עולם). Mijn ontwerpproces is dan ook de eerste fase in dit streven naar verlichting. Het ontwerp werpt als het ware een eerste licht op de toekomstige realisatie van het kunstwerk en brengt daarmee een herstel van evenwicht en veredeling op gang. Eenmaal het glaskunstwerk is uitgevoerd, dient het een eigentijdse eenheid te vormen met zijn bestemming. Mijn rol als kunstenaar-vormgever is pas geslaagd als deze nieuwe of herwonnen eenheid zich over jaren heen weet te handhaven. Daar zal de geschiedenis evenwel moeten over oordelen.